

Onze Kempense beekdalen door de eeuwen heen

Behalve de broekbossen zijn er ook nog andere bossen in of aan de rand van de beekdalen : o.a. de natuurlijke houtbestanden. Het zijn vaak restanten van vroegere geriefhoutbossen, die door het stopzetten van agrarische bedrijvigheden of door beschermingsmaatregelen in oppervlakte zijn toegenomen.

Op zandige bodem groeien vaak nog hoog opgaande eiken, maar meer dan eens werden er dennen tussen aangeplant. In deze oudere bossen vinden soorten als Bosuil, Zwarte specht, Holenduif en Wielewaal geschikte broedgelegenheden, en de Boomkruiper kan er een nest bouwen achter de losstaande schors van oude eiken. Grotere complexen zijn vaak het domein van roofvogelsoorten als Torenvalk, Buizerd, Wespendif en zelfs Havik. Op plaatsen waar de bodem wat vochtiger is en met een rijke humuslaag, broedt plaatselijk de Houtsnip. Indien er een rijke struiklaag is, neemt ook het aantal zangvogelsoorten toe.

Hier en daar liggen tevens parkachtige gebieden in het beekdal. We vinden daar soorten terug van de oudere, beekbegeleidende bosbestanden en soorten die wat meer aan parkachtig landschap gebonden zijn zoals de Boomklever en de Kleine bonte specht. Dit is o.m. het geval voor het park van Opitter in de Ittervallei, dat van 's Herenelderen en Schoonbeek in de Demervallei en zovele andere. Grotere parkgebieden, zoals die van Terlaemen en Vogelsanck aan de Laambeek, Bokrijk aan de Kloosterbeek, Meylandt en omgeving aan de Mangelbeek, krijgen reeds meer het karakter van gemengde bossen.

De vogelrijkdom is er dan ook zeer groot. In de Haspengouwse parken hebben zich ook nog andere soorten gevestigd, als de Glanskop en de Appelvink, soorten die ook reeds in de Kempense parken werden opgetekend, zoals te Meylandt (Janssen, 1980).

Door hun verborgen levenswijze zijn de broedgevallen van de Appelvink allicht onderschat. Hij komt in de meeste parkgebieden van Midden-Limburg voor en wel waar men naast hogere bomen als beuk en eik Amerikaanse vogelkers als onderbegroeiing aantreft. De Europese kanarie is overal aanwezig in het overgangsgebied Kempen-Haspengouw ten zuiden van het Albertkanaal te Bilzen.

De populierenaanplantingen in de beekdalen zijn weliswaar monokulturen, maar ze kunnen een soortenrijke en weelderige struiketage bezitten. Men treft er veelvuldig het nest van de Wielewaal aan; zijn er eveneens : de Grote bonte specht, de Groene specht. Roofvogelsoorten als Toren- en Boomvalk, Buizerd en zelfs Havik maken er hun horst. Op enkele plaatsen, als in de vallei van de Abeek en in de wateringens, komen

Appelvink

eveneens Roekenkolonies voor. Hoewel de literatuur ook broedgevallen van de Klapekster in populieren vermeldt, zijn dergelijke broedgevallen in onze provincie niet gekend. Indien er ruige onderbegroeiing aanwezig is - en dat is in beekvalleien vaak het geval - kunnen er hoge dichtheden van zangvogelsoorten aangetroffen worden met o.m. Fitis, Tjiftjaf, Zwartkop, Tuinfluiter en Spotvogel. Ook Nachtegaal, Bosrietzanger en Grasmus broeden er, vooral als er brandnetelvegetaties en hier en daar bramen voorkomen. De Goudvink houdt van jonge sparrenaanplantingen, vooral in de Kempense beekdalen. Door jagers worden deze bestanden nogal eens als dekking voor klein jachtwild aangeplant.

Het ophangen van nestkastjes heeft hier recent (vanaf 1979) tot heelwat broedgevallen van de Bonte vliegenvanger geleid.

De zeldzame Grauwe klauwier nestelt er tussen de bramen, Gelderse roos of zwarte els. Dit is het geval in de wateringen en in de vallei van de Zwarte Beek. In dit laatste gebied kwam deze Klauwier recent nog vrij veel voor en wel met 10 à 15 broedparen. In 1983 echter werd hij er veel minder opgemerkt.

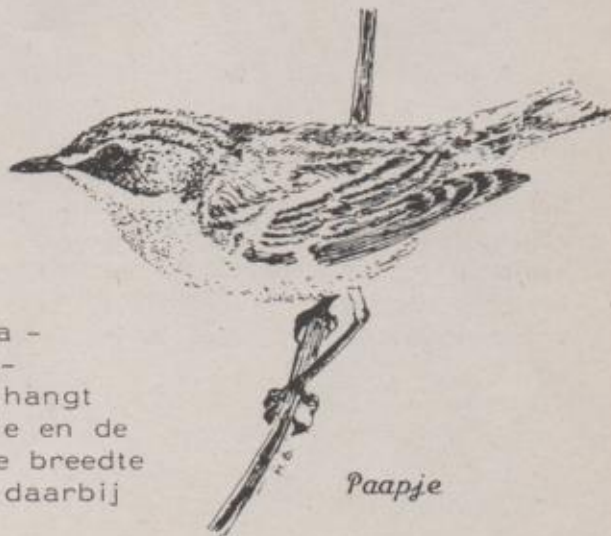
Hoewel het aanplanten van naaldbossen - zeker in de beekvalleien - als een ongelukkig initiatief kan beschouwd worden, brengen zij voor een vogelliefhebber weer wat afwisseling. De meest karakteristieke soorten zijn daar Zwarte Mees, Kuifmees en Goudhaantje. De laatste jaren komt ook de Fluiter er meer voor, vooral als er enige struikondergroei aanwezig is en open plekken om er zijn typische baltsvlucht te houden. In wat rustiger bosjes broedt de Sperwer en de Havik bouwt zijn horst bij voorkeur in oude ietwat verwaarloosde bossen. Ook de Ransuil, Torenavalk, Buizerd en Boomvalk kan men er aantreffen.

De houtwallen en hagen die akkers of weilanden omzomen, herbergen soorten die we ook in de bossen aantreffen; de broedvogelbevolking die er thuishoort, hangt af van o.a. de grootte, de beslotenheid, de rust en de samenstelling van het houtbestand. In jonge haagkanten, vaak met bramen, broeden karakteristieke soorten als Bosrietzanger, Geelgors, Tuinfluiter of Grasmus. Ook minder algemene soorten als Roodborstapuit, Paapje of zelfs Grauwe klauwier nestelen er wel eens.

Holtebroeders als Steenuil of Gekraagde roodstaart vindt men ondermeer in de houtwallen-complexen van Langeren te Neeroeteren (Bosbeekvallei) of Kwaadmechelen (Vallei van de Kleine Beek).

Doornige heggen, zoals men die in de Maasvallei en Vochtig-Haspengouw aantreft, bieden uitstekende nestelmogelijkheden voor een aantal soorten. Het betreft één van de schaarse broedplaatsen van de Grauweklauwier in het zuiden van onze provincie.

Het grootste deel van de Kempense beekdalen wordt nog steeds ingenomen door graslanden. De broedvogelbevolking daarvan hangt nauw samen met de aard van de vegetatie en de mate van menselijk gebruik, maar ook de breedte en de beslotenheid van het beekdal zijn daarbij zeer belangrijk.

In de brede, open dalen is er voor allerlei weidevogelsoorten een geschikt biotoop. Echte weidevogelgebieden - naar Nederlandse normen - zijn er weliswaar niet, maar in sommige beekdalen kunnen we enkele soorten in redelijke aantallen aantreffen. Dergelijke gebieden komen nog voor in de Dommelvallei (de Buitenheide te Achel), in de vallei van de Abeek (Veldhoven-Bocholt), in die van Zuurbeek (Sint-Martensheide te Bree), in de vallei van Herk en Demer (Schulensbroek) en in de bovenloop van de Bollisser- en de Zwarte Beek.

Hoewel de term "weidevogel" geen internationaal bekend begrip is, kennen Nederlandse wetenschapslui deze naam toe aan een aantal steltloperssoorten, namelijk Kievit, Scholekster, Grutto, Watersnip, Kempphaan en Tureluur. Tureluur en Kempphaan kunnen - zeker de laatste tientallen jaren - niet meer tot de broedvogels van onze graslanden gerekend worden. Ze zijn vochtminnende en daardoor kritische soorten onder de steltlopers. Enige verandering in de grondwatertafel doet hen onmiddellijk verdwijnen.

De Kievit en de Scholekster verkiezen terreinen met kort blijvende vegetatie, zoals dat in graasweiden het geval is. De laatste jaren blijken zij ook steeds meer akkerland als broedgebied te aanvaarden. De Kievit komt behalve in hoger genoemde gebieden, vrijwel in elk beekdal als broedvogel voor en heeft intussen zijn areaal tot in Haspengouw uitgebreid.

De Scholekster is pas vanaf de zeventiger jaren als broedvogel in onze provincie verschenen. Vanuit het grensgebied met Nederland lijkt hij zich in zuidelijker richting uit te breiden.

De Grutto is eerder gesteld op vochtige hooilanden, waarin het nest en de jongen goed verborgen blijven. Deze prachtige steltloper is aanwezig in de Limburgse weidevogelgebieden, waar hij inzake broedbiotoop ook steeds meer overschakelt op graasweiden. Op de militaire domeinen van Leopoldsburg en Meeuwen broedt hij evenwel nog steeds in hoge, grazige vegetaties aan de rand van het beekdal.

De Watersnip verkiest zeer natte graslanden met modderplekken, waarbij het kultuurland best gesloten mag zijn. Vochtige en natte vegetaties met verspreide broekbosjes op venige bodem genieten haar voorkeur. Door ontwatering en intensivering is de Watersnip fel in aantal verminderd. Precies in enkele Kempense beekdalen als die van de Zwarte Beek, de Abeek, de Laardijkbeek of de Bosbeek vindt zij nog geschikte gebieden. De grootste van onze steltlopers, de Wulp, die door sommigen tot de weidevogels gerekend wordt, komt eveneens in de eerder vermelde weidevogelgebieden voor.

Hierbij mag ook zeker de positie van de Kwartelkoning niet onvermeld blijven. Deze Ralachtige verkiest in tegenstelling tot zijn soortgenoten geen moerassige delen, maar wel kruidenrijke hooilanden die in de winterperiode wel eens onder water staan. Vroeger kwam de Kwartelkoning dan ook veel voor in de uiterwaarden van de Maas. Nu is hij slechts een onregelmatige broedvogel. In 1978 werden in het dal van de Zwarte Beek op 2 plaatsen roepende mannetjes gehoord. Een broedbewijs hebben we niet gevonden. Verscheidene personen meldden dat ze deze kenmerkende crex, crex-roep vroeger wel vaker gehoord hebben.

Willy Vanlook

(wordt vervolgd)